

KARLOVA UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra školní a sociální pedagogiky

**Příprava mládeže na odchod z dětského domova Domino
v Plzni po ukončení ústavní výchovy**

**Preparing young people to leave the children's home Domino
in Pilsen after institutional care**

Bakalářská práce

Lenka Štětková, DiS

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Hanková

PRAHA 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PaedDr. Zdeňky Hankové.

V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 1. 3. 2014

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala PaedDr. Zdeňce Hankové za odborné vedení mé práce, cenné rady a pomoc. Děkuji také všem dotazovaným dětem a vychovatelům za spolupráci.

Klíčová slova

Dětský domov (DD)

Ústavní výchova (ÚV)

Kmenový vychovatel

Sociální znevýhodnění

Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD)

Profesní příprava

Podpora

Socializace

Legislativa týkající se dětských domovů

Integrace

Projekty

Rizika

Key words

Children's home

Institutional care

Essentials pedagogue

Social handicaps

Social institut on protection the care for children

Profession preparation

Assistance

Socialization

Legislation related to child care homes

Integration

Projects

Risks

Obsah

Úvod.....	6
1. Teoretická část	7
1.1 Vymezení pojmů.....	7
2. Ústavní výchova	9
2.1 Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči.....	10
2.1.1 Kojenecký ústav	10
2.1.2 Dětský domov.....	11
2.1.3 Dětský diagnostický ústav	12
2.1.4 Dětský domov se školou	12
2.1.5 Výchovný ústav.....	12
2.2 Funkce ústavů a jejich cíle.....	12
3. Rizika ústavní výchovy	14
3.1 Hospitalismus.....	14
3.2 Psychická deprivace v souvislosti s izolací	14
3.3 Transformace ústavní péče	16
4. Vlivy na vývoj dítěte	17
4.1 Období dospívání.....	17
4.2 Socializace	18
5. Historie institucionální výchovy.....	19
5.1 Vývoj dětských domovů v českých zemích	20
5.2 Vychovatel.....	22
2. EMPIRICKÁ ČÁST	24
2.1 Cíle šetření a metodologie	24
2.2 Případové studie dětského domova Domino.....	26
2.2.1 Kazuistika č. 1, Anna, 18 let.....	26
2.2.2 Kazuistika č. 2, Elena, 21 let	28

2.2.3 Kazuistika č. 3, Ivan, 19 let	29
2.2.4 Kazuistika č. 4, Adam, 19 let.....	30
2.2.5 Kazuistika č. 5, David, 19 let	32
2.2.6 Kazuistika č. 6 Tomáš, 21 let.....	33
2.2.7 Kazuistika č. 7 Petr, 19 let	34
3. Rámec prostředí a možností DD Domino	36
3.1 Dětský domov Domino	36
3.2 Historie DD DOMINO a jeho přeměna.....	37
3.3 Dětské domovy Plzeňského kraje.....	38
3.4 Pobyt mladých lidí v dětském domově Domino.....	39
4. Projekty a organizace	40
4.1 Přehled všech projektů a organizací zaměřených na dospívající mládež spolupracující s DD Domino	40
4.2 Projekty zmíněné dotazovanými klienty v kazuistikách jako přínosné.....	41
5. Závěry případové studie	45
Závěr	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51

Úvod

Ne všechny děti mohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Některé z nich mohou vyrůstat alespoň v rodině náhradní. Pro ty zbývající jsou tu dětské domovy. Tedy ústavní výchova jako jedna z forem náhradní výchovné péče. Dětský domov jistě není ideálním místem na prožití dětství, nicméně často bohužel pro některé děti domovem jediným. V dnešní době dětských domovů rodinného typu přibývá a svým uzpůsobením a organizací jsou rodinnému prostředí velmi blízké.

Dětský domov, který ve své bakalářské práci představím, má velmi příznivé podmínky pro vytvoření podpůrného prostředí ke vzdělávání, rozvoji osobnosti, schopností, k samostatnosti a dobré socializaci dětí po ukončení ústavní výchovy.

Téma práce zabývající se intenzitou, kvalitou a efekty přípravy klientů na opuštění dětského domova nebylo zvoleno náhodně. Často jsou vedeny diskuze o problematice dětí z dětských domovů opouštějících domov bez jakékoliv přípravy. Protože pracuji již 6. rokem jako kmenová vychovatelka v rodinné skupině, kde žijí i někteří ze zletilých chlapců, mám možnost pozorovat a někdy přímo procházet s těmito dospělými jedinci konkrétní přípravu na samostatný život v rámci skupiny nebo projektů či organizací.

Cílem práce je ověření si kvality a kvantity informovanosti dětí, jejich vlastní pocit připravenosti, efektivita spolupracujících projektů a pomoc kmenových vychovatelů směřující k profesní přípravě a bezproblémové socializaci. Ráda bych podpořila myšlenku, že intenzivní přípravou, pomocí, pevnou vůlí a odhodláním se mohou po ukončení ústavní výchovy tito mladí lidé úspěšně začlenit do společnosti stejně jako děti odcházející z vlastní rodiny.

1. Teoretická část

1.1 Vymezení pojmů

V této bakalářské práci se setkáváme s některými klíčovými pojmy, které je potřeba na úvod představit z důvodu lepší orientace v textu. Protože se každá kapitola teoretické části zabývá těmito pojmy velmi podrobně, omezím se pouze na stručné definice pojmů, které nejsou běžné pro člověka stojícího mimo obor.

Dětský domov

Jedná se o školské zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu. Je určen pro děti ve věku zpravidla od tří do osmnácti let, ale mohou zůstat v domově do doby ukončení přípravy na budoucí povolání, na základě smlouvy mezi ředitelem domova a zletilým studentem. Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina dětí zpravidla různého věku i pohlaví. Rodinná skupina má nejméně šest a nejvíce osm dětí v závislosti na jejich mentální a zdravotní úrovni. Sourozenci se zpravidla zařazují do jedné rodinné skupiny. Při dětském domově není zpravidla zřizována základní škola a děti docházejí do škol v místě či poblíž místa sídla dětského domova.

Kmenový vychovatel

Je nazýván denní vychovatel rodinné skupiny v dětském domově. Má na starost skupinu 6 až 8 dětí, organizaci a chod celé skupiny při své službě. V nepřímé činnosti zajišťuje spolupráci s PPP, SVP, školami dětí a další. Nakupuje se svěřenými dětmi jejich ošacení, pomůcky do školy, navštěvuje s nimi lékaře a zajišťuje volnočasové aktivity. Dále pečuje o veškerou dokumentaci dítěte (osobní deník dítěte, mapování rozvoje osobnosti, zdravotnická dokumentace, školní dokumentace, spolupráce s OSPOD, knihy ošacení nebo kapesného).

Ústavní výchova

Je výchovné opatření, které soud nařídí, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní.

Socializace

Je pedagogický pojem, který označuje proces, během kterého se jedinec začleňuje do společnosti. Probíhá-li socializace úspěšně, individuum má v sobě zakotveny sociální normy, hodnoty, vystupování, ale také i sociální role svého společenského a kulturního okolí.

Sociální znevýhodnění

Označujeme jako stav, u něhož lze určit s poměrně vysokou mírou přesnosti příčiny, navrhnout možnosti intervence a stanovit prognózu. Za sociální znevýhodnění je nutné považovat stav, kdy dítě v důsledku dlouhodobého života v prostředí, jež je charakteristické nízkým socioekonomickým statusem, silnou přítomností vlivů rizikových pro jeho vývoj, prvky sociokulturní odlišnosti, případně kombinací těchto jevů, nemá dostatečně rozvinuté kompetence pro adekvátní naplnění svého potenciálu v rámci vzdělávacího procesu.

OSPOD

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (ve zkratce OSPOD) je opatrovníkem (zástupcem) dítěte v řízeních, jako je rozhodování o péči o děti, o výživném apod. OSPOD vyhledává ohrožené děti, je zodpovědný za preventivní opatření v rodinách, zprostředkovává náhradní rodinnou péči a vypracovává pro soud posudky a doporučení.

2. Ústavní výchova

Systém zabezpečující péči o děti formou náhradní výchovné péče je ústavní výchova. § 46 zákona č. 94/ 1963 Sb. definuje ústavní výchovu jako institut rodinného práva, kterou navrhuje soud. Toto opatření je konáno v případě, že je vážně ohrožena nebo narušena výchova dítěte, případně nemohou či nechtějí-li rodiče výchovu dítěte zabezpečit.

Před tímto nařízením ústavní výchovy (dále jen ÚV) je soud povinen zkoumat, zda nelze výchovu zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zák. č. 359/ 1999). Tyto dvě formy mají před nařízením ÚV vždy přednost. V akutních případech se navrhuje tzv. předběžné opatření, o němž soud rozhodne do 24 hodin. Toto opatření má však platnost nejdéle 3 měsíce, a pokud bylo v souvislosti s výchovou nezletilého zahájeno jiné řízení, trvá předběžné opatření jen po dobu, dokud nevstoupí v platnost jiné nové rozhodnutí. (ŠVANCAR Z., 1988)

V případě nařízení ÚV, má soud povinnost nejméně jednou za 6 měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení a zda není možné zajistit náhradní rodinnou péči. Do roku 1995 bylo možné podle § 46, aby národní výbor v případě naléhavé potřeby učinil taková opatření, o kterých měl jinak právo rozhodnout pouze soud. Toto opatření měl pak povinnost neprodleně oznámit soudu, který o něm rozhodl dodatečně. Od 1. 10. 1995 o ÚV rozhoduje výlučně soud formou rozsudku podle § 176 odst. 1. (ZEMAN P., 2009)

Činnost soudů spojená s nařízením ÚV je upravena v instrukci Ministra spravedlnosti č.505/ 2001. „ *Problematika postupu při nařizování ÚV a sledování jejího výkonu je upravena v hlavě VI zákona č. 359/ 1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Podle § 28 tohoto zákona sjedná po právní moci rozhodnutí soudu o nařízení ÚV obecní úřad obce s rozšířenou působností dobu a místo přijetí dítěte do příslušného zařízení pro výkon ÚV.*“ (ZEMAN P., 2009, s. 15)

Rodiče či jiné fyzické osoby odpovědné za výchovu dítěte jsou vyzváni, aby dítě bylo v termínu a na určité zařízení předáno. Nepodrobí-li se rozhodnutí soudu, podá obecní úřad obce návrh na výkon rozhodnutí. Povinnosti a pravomoci školského zařízení vzhledem

k nezletilému dítěti i k jeho zákonným zástupcům, práva a povinnosti nezletilého, svěřeného do péče školského zařízení a práva a povinnosti zákonných zástupců vůči školskému zařízení upravuje zákon o výkonu ÚV č. 109/ 2002 Sb., který byl novelizován zákonem č. 333/ 2012 Sb. Podrobnosti výkonu ÚV ve školském zařízení jsou upraveny vyhláškou MŠMT č. 438/ 2006 Sb., jež se věnuje úpravě obsahu a rozsahu činnosti, organizaci a podmínek provozu zařízení pro výkon ÚV nebo ochranné výchovy. (ZEMAN P., 2009)

ÚV zaniká rozhodnutím soudu po pominutí důvodů pro její nařízení nebo po dosažení zletilosti dítěte. V některých případech může být i ÚV prodloužena až na 1 rok po dosažení zletilosti, pokud se zatím nepodařilo dosáhnout cíle ÚV. (ŠVANCAR Z., 1988)

2.1 Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči

Školská zařízení zajišťují výkon ústavní nebo ochranné výchovy tam, kde výchovná péče o děti a mládež nemůže být uskutečněna v rodině. Ústavní výchovu, jak bylo popsáno v předcházející kapitole, nařizuje soud v souladu se zákonem o rodině v případě, že výchova dítěte je vážně ohrožena či vážně narušena a jiná opatření nevedla k nápravě nebo zda rodiče nemohou výchovu dítěte zabezpečit. Ochrannou výchovu ukládá soud v souladu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže v případě, že se dítě do 15 let nebo mladiství ve věku 15 -18 let dopustili protiprávní činnosti a nedostatek řádné výchovy, který k provinění vedl, nelze odstranit jiným způsobem. (ZEMAN P., 2009)

2.1.1 KOJENECKÝ ÚSTAV

Přibližně polovina ústavních zařízení pro nejmenší děti má podobu kojeneckých ústavů, kde je péče poskytována dětem do 1 roku. Zbývající polovina zařízení pro nejmenší děti jsou kojenecké domovy kombinované s dětskými domovy, které pečují o děti do 3 let. Tato zařízení spadají pod resort Ministerstva zdravotnictví.

Kojenecké ústavy slouží k dlouhodobým pobytům dětí, kterým rodina nemůže nebo nechce poskytnout přiměřenou péči. Některé z těchto ústavů poskytují i krátkodobou pomoc dětem z rodin, v nichž rodiče nemohou poskytovat péči dětem jen po určitou dobu (nemoc, léčba závislostí, nápravné zařízení, ztráta bytu apod.). V některých zařízeních jsou k pobytům přijímány i matky, u nichž existuje podezření, že své děti týrají nebo zanedbávají. (MATOUŠEK O., 1999)

2.1.2 DĚTSKÝ DOMOV

Dětský domov (dále jen DD) je školské zařízení pro výkon ústavní výchovy dětí a mládeže a zajišťuje náhradní výchovnou péči dětem ve věku od 3 do 18 let a nezletilým matkám spolu s jejich dětmi. Je určen také pro nezaopatřené osoby do 19 let dle rozhodnutí soudu kde, může poskytnout plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě, která se soustavně a nepřetržitě připravuje na budoucí povolání nejdéle však do 26 let věku.

Účelem DD je zajistit všestrannou výchovnou, sociální a materiální péči dětem a mládeži postrádající z nejrůznějších příčin vlastní pozitivní rodinné prostředí, dětem s nařízenou ústavní výchovou a dětem, které nemají závažné poruchy chování. Úkolem DD je především vytvoření takového prostředí, které by co nejúčinněji přispívalo k harmonickému vývoji osobnosti jedince. (ŠVANCAR Z., 1988) Tyto děti jsou vzdělávány ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Rodinnou skupinu tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí různého pohlaví a věku. Sourozenci se zpravidla zařazují do jedné rodinné skupiny, kde je o ně pečováno podle jejich individuálních potřeb. (ČESKO, 2009)

Dětské domovy se řídí Zákonem č. 109/ 2002 Sb. novelizovaný Zákonem č. 333/2012 o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Podrobnosti výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních jsou dále upraveny vyhláškou č. 438/ 2006 Sb. (ČESKO, 2009)

2.1.3 DĚTSKÝ DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV

Dětský diagnostický ústav (dále jen DDÚ) je speciálně výchovné zařízení, kam je dítě umístěno orgánem sociálně-právní ochrany (dále jen OSPOD) nebo odpovědnou osobou na základě rozhodnutí soudu o ÚV, ochranné výchově nebo o předběžném opatření. Zde je provedeno komplexní vyšetření včetně zdravotního stavu dítěte a dle volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do DD, DD se školou nebo do výchovného ústavu. Pobyť v DDÚ trvá zpravidla 8 týdnů. (ČESKO, 2009)

2.1.4 DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU

Jedná se o dětský domov, který zajišťuje péči o děti s nařízenou ÚV, mají-li závažné poruchy chování či duševní poruchy nebo o děti s uloženou ochrannou výchovou, jsou-li nezletilými matkami s nařízenou ÚV nebo uloženou ochrannou výchovou. Jsou zde umísťovány děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky tedy do 15 let. Děti zde žijí v rodinných skupinách, součástí těchto zařízení je základní škola. (ČESKO, 2009)

2.1.5 VÝCHOVNÝ ÚSTAV

Výchovný ústav (VÚ) pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Případně může pečovat i o děti starší 12 let s uloženou ochrannou výchovou a tak závažnými poruchami v chování, pro které nemohou být umístěny v dětském domově se školou.

Součástí VÚ bývá střední škola a jeho cílem je vychovávat a vzdělávat.

2.2 Funkce ústavů a jejich cíle

V knize „Ústavní výchova“ popisuje Matoušek domov jako prostředí, které cítíme jako to svoje, pravé a normální, i když jiným lidem se totéž prostředí jeví jako cizí. Podle něj je

ústav chápán jako azyl s jistotou, který mohl být původně vybudován spíše proto, aby chránil společnost a ne lidi, kteří v něm přebývají.

V každém ústavu existují určité společenské pozice, formální autority a určitá atmosféra. Ústavy mají svůj jazyk a svoji uzavřenost s danými hranicemi mezi klienty a personálem, regulováno pravidly související s hierarchií společenského postavení. Nic není ponecháno náhodě. Ústavy v nestejně míře omezují klientovo soukromí, což bývá často předmětem kritiky.

Funkce a cíle ústavů se dá shrnout do tří bodů (MATOUŠEK O, 1999) :

1. Podpora a péče

Je možno ji nalézt u zařízení, která poskytují náhradu za nefunkční či chybějící rodinu (kojenecký ústav, DD). *Cílem* je poskytnutí chybějící zázemí či péče, bez nichž se klient neobejde.

2. Léčba, výchova a resocializace

Nalezneme ji v nemocnicích, léčebných a rehabilitačních ústavech, v zařízeních pro rizikovou mládež a v zařízeních pro propuštěné vězně. *Cílem* je předpoklad změny stavu klienta před svým příchodem.

3. Omezení, vyloučení a represe

Toto prostředí předpokládáme ve věznicích, psychiatrických léčebnách a dalších zařízeních s nedobrovolným pobytem. *Cílem* je ochrana společnosti před kriminalitou.

3. Rizika ústavní výchovy

Pro některé klienty je ústavní péče jedinou možností důstojné existence, přestože sama ústavní péče nese jistá rizika. Základním rizikem jsou zneužívání a nesnadná kontrola mocenské převahy personálu nad klientem, šikana, ponorková nemoc, ztráta soukromí, hospitalismus, izolace, psychická deprivace, těžkosti s resocializací a podobně.

Podle O. Matouška však neuvážené rušení ústavů není dobré pro klienty a ani neřeší společenskou potřebu. Ústavy, které odvozují svůj režim z individuálních potřeb klienta a pouze v minimální míře vůči němu uplatňují omezení, budou mít smysl.

„Ztráta soukromí je pravidelnou daní za pobyt v ústavu. Někde je soukromí omezeno jen málo, i u nás již existují dětské domovy organizované podle zkušenosti z S O S dětských vesniček, v nichž děti vytvářejí rodinné skupiny, kterým se věnují stále tíž vychovatelé. Děti bydlí po dvou nebo třech a samy si mohou vybrat s kým. Jde-li o dospívající děti, jejich soukromí je chráněno podobně jako v přirozené rodině.“ (MATOUŠEK O., 1999, s. 122)

3.1 Hospitalismus

Syndrom hospitalismu patří k velkému riziku ústavní péče. Jedná se o skupinu příznaků, které se vyvíjí vlivem dlouhého pobytu v některém zařízení kvůli odloučení od rodiny. Projevuje se typickými příznaky, jakými jsou apatie, anhedonie, nechutenství, poruchy spánku, celková povadlost, smutná nálada a nezájem. Podle Matouška se jedná o jedno z nejzávažnějších rizik dlouhodobého pobytu v ústavu, kdy si jedinec vytvoří adaptaci na umělé prostředí a jeho podmínky a není schopen adaptace na život venku.

3.2 Psychická deprivace v souvislosti s izolací

„V zařízeních trvalé kolektivní péče je dítě izolováno od podnětů, které přináší život v rodině, a je vystaveno jisté monotonii podnětů smyslových i sociálních.“ (LANGMEIER J., MATĚJČEK Z., 1974, s. 35)

Podle Langmeiera izolace prostupuje všemi sociálními situacemi a dítě je při nich vždy nějakým způsobem deprivováno. Může se jednat i o izolaci od podnětů při životě v rodině či izolaci od širší společnosti v důsledku mimořádných společenských okolností. V zařízeních ÚV jde o izolaci podnětů, které se v rodině běžně vyskytují.

Podle řady dalších autorů je v ústavní péči problém s vytvořením podmínek pro kvalitní uspokojení klientových potřeb. „*Značným problémem pro vývoj dětí v kolektivní ústavní péči je relativní chudost podnětů oproti běžnému životu v rodině. Jasně se prokazuje, že těmto dětem chybí příkladně pocit kontinuity životního běhu, trvalosti mezilidských vztahů a pevné osobní identity. Chybí jim modelové chování v běžné rodinné struktuře.*“ (FISCHER S., ŠKODA J., 2009, s. 144)

Langmeier popisuje situace, při kterých dochází k deprivaci ovlivňující vývoj dítěte na základě sociální izolace a dělí ji podle tří druhů, kde handicapované dítě se nemůže zapojit do společnosti mimo vlastní rodinu, dále kdy rodina izoluje dítě od okolního světa nebo kdy je rodina jako celek sociálně izolována.

Podle Matějčka je možné rozlišovat 5 základních duševních potřeb. ***Jedná se o potřebu náležitého přísunu podnětů zvenčí, potřeba smysluplného světa (řád a smysl), potřeba životní jistoty, vlastní společenská hodnota a potřeba otevřené budoucnosti-tedy životní perspektivy.***

„*Citové vztahy v kolektivních zařízeních jsou jen mělké a povrchní a trvají zpravidla jen tak dlouho, jak dlouho trvá přímý styk jedněch s druhými.*“ (MATĚJČEK Z, 1994, s. 29)

Otázka nápravy je podle Langmeiera možná tam, kde lze využít moderních technik např. komunikačních veřejných prostředků, psychoterapií, socioterapií apod. Otázka prevence je však složitější u kulturní deprivace proto, že udržovatelem této deprivace je rodina a snaha pomoci pak směřuje proti ní samé. „*Prakticky to znamená dítě z této rodiny vytrhnout a zajistit mu výchovu lepší, vyspělejší, správnější než měli jeho rodiče umístěním dítěte do kolektivní péče.*“ (LANGMEIER J., 1974, s. 375)

Nebezpečí pak mezi deprivací individuální při ÚV a nebezpečí deprivace kulturní při setrvání v původní rodině s nepříznivým vlivem je nutné pečlivě zvážit.

Separace je pak dalším důležitým pojmem činitele ve vzniku psychické deprivace při nedostatku podnětů sociálních, citových a senzorických dítěte žijícího v sociální izolaci. Sociální izolace je považována za nejtěžší deprivální situaci, kdy následky vedou k opoždění duševního vývoje dítěte, nerozvinuté řeči a neosvojených sociálních návyků. Vážným činitelem psychické deprivace je i porušení vytvořeného vztahu mezi dítětem a jeho sociálním prostředím. (LANGMEIER J., 1974)

3.3 Transformace ústavní péče

Pro zkvalitňování ústavní péče je potřeba minimalizování rizik, která ústavní péče přináší a její průběžná transformace. Slabinou stávajícího systému péče o ohrožené děti je nedostatečná prevence a selhávání poskytovaných služeb. V této souvislosti byl 19. ledna 2009 vládou projednán „Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti.“ Cílem bylo snížení počtu umísťovaných dětí do ústavních zařízení a zefektivnění poskytované péče.

Hlavní zásadou transformace (*podle zdroje MPSV ČR a Deníku veřejné zprávy*) je:

- OSPOD jako činitel prevence, podpory, pomoci, práce v terénu
- Prevence a spolupráce
- Podpora biologické rodiny, pokud není v rozporu se zájmem dítěte
- Právo dítěte na vyjádření svého názoru
- Spoluúčast dítěte
- Všestranná podpora lidských zdrojů

Ideou transformace dětských domovů je návrat k rodině a rozvoj sociálních dovedností jakou je např. sebeobsluha, kdy rodinná skupina se komplexně o sebe stará za spolupráce všech členů. Zapojení musí být maximální. (ŠKOVIER A., 2007)

4. Vlivy na vývoj dítěte

Vývoj psychických vlastností je závislý na různých faktorech, rozvoj celé osobnosti je dán individuální dispoziční složkou a komplexem vnějších podnětů, které vedou ke vzniku nějaké zkušenosti. Způsob zpracování těchto podnětů je dán genetickými předpoklady. Vliv prostředí s interakcí vrozených dispozic se tedy podílí na psychickém vývoji jedince.(VÁGNEROVÁ M., 2012)

4.1 Období dospívání

V tomto období dochází k celkové proměně osobnosti ve všech oblastech. K proměně somatické, psychické i sociální. Velký vliv mají kulturní i společenské podmínky na požadavky dospívajících. „*Je to období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.*“ (VÁGNEROVÁ M., 2012, s. 367)

Vágnerová rozděluje období dospívání na dvě fáze. Na ranou adolescenci (pubescenci) časově lokalizovanou mezi 11. -15. rokem, kde nejnápadnější změnou je tělesné dospívání. Zde již dochází ke změně způsobu myšlení, změně emočního prožívání s častými výkyvy a ke většímu osamostatňování. Období je důležité pro přátelství a počáteční partnerské vztahy. Důležitým mezníkem bývá ukončení povinné školní docházky. A na adolescenci pozdní (15 -20 let), která je biologicky vymezena pohlavním dozráním a je dobou komplexní psychosociální proměnou, kdy mezníkem bývá ukončení profesní přípravy.

Pro osobnostní vývoj dospívajících jsou důležité obdobné sociální skupiny a instituce jako v mladším školním věku jen nyní mají jiný vliv a jiný subjektivní význam. V tomto období rodina zůstává významným sociálním zázemím, kam se adolescent rád vrací, i když se již z těsnější vázanosti odpoutal. Také vztahy bývají na konci adolescence většinou stabilizovány oproti fázi rané. Starší adolescenti získávají některé nové role (partnerské, profesní), které ještě nebývají stabilní, ale již mluvíme o určité zkušenosti. Role, které jsou podle Vágnerové velmi důležité v tomto období, jsou předprofesní role, profesní role, role člena skupiny, blízkého přítele a role partnerská.

4.2 Socializace

Rodina je z pohledu sociologie malá sociální instituce, pohledu psychologie primární skupina, z pedagogické instituce s funkcí výchovně socializační a z pohledu ekonomického se jedná především o spotřební jednotku. Pro účel této práce je důležitý pohled pedagogický, kdy rodina jako první sociální skupina učí dítě přizpůsobit se sociálnímu životu, dbá na osvojení základních návyků a způsobu chování běžného ve společnosti. Tehdy se jedná o socializačně výchovné funkce rodiny. Vedoucí úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mládeže na vstup do samostatného života. Důležitou roli zde hrají průběžné informace zpracovávané v souladu s vlohami, potřebami a zkušenostmi a se vzory členů celé rodiny. Jedná se o aktivní úlohu dítěte, které při tomto procesu uplatňuje také své zájmy, vůli, orientaci a přání. (KRAUS B., POLÁČKOVÁ V., 2001)

Rodina pomáhá osvojovat sociální role muž x žena, otec x matka a pokládá tak stavební kámen pro funkční budoucí rodiny svých dětí. Zásadní roli hraje pocit sounáležitosti a identifikace jedince k určité sociální skupině. Rodina je opěrným bodem a zázemím. V rodině, kde dojde k narušení sociálně psychického klimatu (tzn. rozvod, závislosti, neshody mezi partnery, zanedbávání, týrání), dochází k obtížím při naplňování podle vzoru v orientační rodině sociálně psychických potřeb svých dětí. (MATOUŠEK O., 2003)

Přesto je podle B. Krause citová funkce rodiny funkcí nenahraditelnou žádnou jinou sociální institucí v uspokojivé míře. Dominantní funkcí jiných výchovných zařízení jakým je příkladem dětský domov není funkce vzdělávací ale jiné, které supluje funkce rodiny. Jedná se o funkci pečovatelskou, výchovnou i rekreační. Je potřeba neopomenout funkci prostorovou, osobnostně vztahovou v souvislosti s výchovným procesem.

5. Historie institucionální výchovy

Prvotní historie ústavnictví sahá již do středověkého Egypta, kde první z ústavů byly charakteru léčebného. Ve středověkém Řecku a Římě byla tyto léčebná zařízení nazývána asklépiea podle boha Aesculapia-léčitele a každý uzdravený pacient mu zanechal v chrámě destičku s názvem své nemoci jako dar. Z antiky nebyly dochovány žádné zprávy o podobných zařízeních pro sirotky, chudé či jinak handicapované. Ti byli případně vychováni jako vlastní potomci v cizí rodině nebo se z nich stali otroci. Nechtěné děti byly zabíjeny. Speciální útulky pro handicapované či opuštěné děti se objevují až v křesťanství.

Křesťanští vládci Byzance budovali útulky pro nemocné a sirotčince. Za biskupa Basileose Velkého byl postaven komplex budov sloužící pro tyto účely. Není známo, jak péče vypadala až do vrcholného církevního zařízení, kterým byl klášter. Jednalo se o středisko duchovní, vzdělávací a ekonomické. Původní mniši této doby byli poustevníci. Ústavní forma mnišství se datuje k polovině 1. tisíciletí našeho letopočtu. Ve 13. Století dochází k zakládání klášterů ve městech žebavými řády. (MATOUŠEK O., 1998)

Počátky institucionální péče o osiřelé děti zaznamenáváme v polovině 18. století, kdy se touto problematikou zabýval Heinrich Pestalozzi, který v r. 1774 založil „Ústav pro výchovu žebavých a opuštěných dětí“, kde jim bylo zajištěno základní vzdělání, byly vedeny k práci. Vzhledem k finančním potížím nebyl tento ústav udržen. Na Pestalozziho navázal Friedrich Wilhelm August Fröbel, který se zabýval především důležitostí rodinné výchovy. Další významnou osobností v péči o děti je Konstantin D. Ušinskij, známý ruský pedagog, který začal svou činnost v ústavu pro sirotky v Gatčině či Don G. Bosco, známý jako italský katolický kněz, vychovatel a zakladatel Salesiánů-otec a učitel mládeže. (MONATOVÁ L., 1996)

Na začátku novověku se objevuje péče o lidi sociálně handicapované tedy péče o chudé. Péče o duševně nemocné se nerozvíjela a většina takto nemocných se pohybovala volně ve společnosti. Teprve počátkem 18. století byli duševně nemocní vylučováni ze společnosti a soustředěni do velkých ústavů se špatnou dostupností. Příchodem průmyslové revoluce se vydědenci společnosti stávají levnou pracovní silou

v manufakturní výrobě a velké ústavy zakládá stát nikoliv církev. Stát také přebírá úlohu špitálů a chudobinců, ústavy se specializují a od 19. století profilují do podob trvajících dodnes. Používají se názvy nemocnice, trestnice, polepšovna a starobinec.

Začátkem 20. století se již ústavy orientují více na zájmy a potřeby klientů oproti tehdejší církevní péči orientované pouze na ochranu. V 60. letech některé instituce pro rizikovou mládež měly jako přední úkol chránit mladistvé před omezováním a týráním, dnešním ideálem je péče šitá na míru klienta. Vztahy k blízkým lidem a rodině jsou podporovány.

Ústavních forem dnes ubývá ve prospěch neústavních, sociální práce klienta navštěvuje v jeho prostředí a neutváří prostředí umělé. Ambulantní a ústavní péče se prolíná a vytváří prostředí, kde je možné kombinovat docházku i pobyt. Dnešní alternativní zařízení se liší jak programově tak velikostí a i vysokoškolsky vzdělaným personálem oproti tradičním ústavům. (MATOUŠEK O., 1998, s. 30 -34)

5.1 Vývoj dětských domovů v českých zemích

Ústavní výchova v českých zemích se nařizovala podle rakouského občanského zákona z roku 1877 -1885. Dle toho zákona mohl soud jen doporučit umístění dítěte nebo mladistvého na donucovací práce nebo do polepšovny. Teprve příslušná komise zemského úřadu rozhodla o přijetí dítěte, kde pobývalo, když bylo potřeba, nejdéle však do dvacátého roku věku. Pak již nesměl být v ústavu nikdo držen. Příkladem byl ústav J. A. Komenského v Košicích, který byl rozdělen na oddělení sociální péče pro ústavní výchovu chlapců, se 186 místy a oddělení justiční pro výkon ochranné výchovy se 143 místy. (ŠVANCAR Z., BURIÁNKOVÁ J., 1988)

Přímo v Čechách byl první městský útulek pro chudé děti zřízen v roce 1886 v Praze na Vyšehradě. Jeho hlavní funkcí nebyla výchovná ale sociální. Cílem bylo připravit mládež na budoucí povolání řemeslnické či dělnické práce. Tento útulek spravovala pražská obec, jiné byly charitativními či církevními institucemi. (MONATOVÁ L., 1996)

Od poloviny 19. st. byly dětské domovy podle školského zákona z roku 1869 nazývány institucí pro děti vyžadující veřejnou péči. (ŠVANCAR Z., 1988) a byly přenechány zemskému zákonodárství. Předchůdci dnešních dětských domovů byly spravovány církví či šlechtou a fungovaly na charitativním základě. Na přelomu století vstoupil mezi zakladatele veřejný prvek a zařízení mohla být i soukromá, kde obce zakládaly veřejné ústavy. Později nejrozšířenější zařízení byla založena charitativními spolky a přejímala péči o osiřelé děti. V době první světové války se této péče ujaly poloveřejné instituce, které sdružovaly pracovníky pro péči o mládež. Dále pak okresní péče o mládež vytvářela síť okresních dětských domovů a staré sirotčince v rámci pokroku získaly nový oficiální název „dětské domovy“.

„ V Čechách bylo trestní soudnictví nad mládeží upraveno zákonem Sb. 48/1931. Tato podoba se přiblížila k té současné.“ (ŠVANCAR Z., 1988, s. 16)

Do roku 1948, kdy činnost okresních péčí zanikla, byly vybudovány téměř ve většině okresů okresní dětské domovy. Během pěti let se počet dětských domovů na českém území ztrojnásobil a po dalších deseti letech ještě zdvojnásobil. To již byla budována zařízení rodinného typu o počtu až 25 dětí. O děti pečovala správkyň-pěstounka s nízkou pedagogickou kvalifikací, která se na svoji funkci připravovala praktickou instruktáží. Hospodaření v jednotlivých domovech se lišilo a bylo dotováno státem ve správě ministerstva sociální péče. Po druhé světové válce byla zrušena poloveřejná instituce a úlohu převzaly národní výbory, což pro domovy znamenalo materiální a právní zajištění a zaměřily se na výchovnou složku.

Rok 1970 přinesl významnou změnu vydáním indexového záměru ministerstva školství ČSR o koncepci dětských domovů, což přineslo zkvalitnění materiálních, sociálních a personálních podmínek. Omezily se časté přesuny dětí a péče se stala komplexní, systematická a všestranná. Zákonem č. 76/ 1978 Sb. nastaly další změny v systému ústavní výchovy a změny zákonem č. 77/ 1978 Sb. o státní správě ve školství. Tyto zákony byly novelizovány ČNR zákonem č. 31/ 1984 Sb., který doplňuje zákon ČNR o státní správě ve školství a zákon ČNR o školských zařízeních. (ŠVANCAR Z., 1988)

Od roku 1991 byla zavedena náhradní rodinná péče jako alternativa k péči ústavní, která do této doby byla jedinou možnou formou práce s dětmi s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou.

Rok 2005 přináší další novelizaci zákona č. 109/ 2002 Sb. o ústavní a ochranné výchově, o jejím výkonu ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a změnách zákonů zákonem č. 383/ 2005 Sb.

Již od poloviny 20. století se ústavní výchova v České republice stala předmětem kritiky. Česká republika se umístila na předním místě v Evropě s počtem dětí v ústavné péči. Tomuto způsobu náhradní výchovné péče je vytýkána izolace od původní rodiny, deprivace dětí a možnost syndromu ústavní závislosti. „*Ústavní péče zahrnuje rezidenční péči o děti v různých typech ústavů, jako jsou kojenecké ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, dětské diagnostické ústavy, výchovné ústavy pro mládež a ústavy sociální péče.*“ (MATOUŠEK O., 2003, s. 253)

5.2 Vychovatel

Význam a role profese vychovatel je dána jeho úlohou ve výchově a vzdělání ve společnosti. Tato role je významná ve výchovně vzdělávacím procesu právě také v zařízení s ústavní či ochrannou výchovou, jakým je i dětský domov.

Vychovatelem je označován výchovný pracovník, pedagog profesionál, tedy osoba, která řídí a organizuje na profesionální úrovni výchovný proces a působí na jiné ve směru žádoucích cílů.

„Každá z oblastí výchovy má své zvláštnosti, každá z nich klade na vychovávající určité specifické požadavky. Jako příklad poslouží porovnání rodinné výchovy, školního vyučování a výchovy ve volném čase. Výchova v rodině je neformální, výchovně vzdělávací proces ve školách v rámci vyučování má formální charakter a výchova ve volném čase bývá označována jako neformální. Z toho vyplývá, že u pedagogů volného času převažuje

podíl neformální autority, nutnost imponovat jako osobnost, umění motivovat jedince k činnosti.“ (HÁJEK B., HOFBAUER B., PÁVKOVÁ J., 2011, s. 133)

Vychovatel působící v dětském domově je v roli na svém pracovišti nejen jako vychovatel zastupující rodičovský faktor, ale i v roli učitele, kdy své svěřence učí věcem a dovednostem, s nimiž se v minulosti nesetkali nebo je dle potřeby doučuje i v roli pedagoga volného času, kdy jedince motivuje k činnosti, jež vyplňují jejich volný čas. Nutností se stal požadavek odpovídající odborné pedagogické kvalifikace pro toto povolání, kdy se uchazeči mohou v současné době připravit několika způsoby a to: studiem na střední pedagogické škole, na vyšší odborné škole s příslušným zaměřením a doplňovacím pedagogickým studiem na vysoké škole.

Osobnost vychovatele má své zvláštnosti v porovnání s jinými pedagogickými profesemi. Důraz je kladen na jeho tvořivost, iniciativu, schopnost prosazovat své názory a požadavky, zvládání náročných situací, dobrý vztah k dětem a smysl pro hru. Velká profesní příprava je přímo úměrná odpovědnosti, kterou vychovatel má, neboť správné výchovné působení na děti a mládež podporuje zdravý vývoj osobnosti, které pedagog ovlivňuje vytvořením pozitivní atmosféry prostředí a kladných mezilidských vztahů.

2. EMPIRICKÁ ČÁST

2.1 Cíle šetření a metodologie

Praktická část této práce seznamuje čtenáře s konkrétním zařízením, způsobem života dětí v něm a popisuje cíle, metody a vyhodnocení celého šetření.

▪ *Cíl*

Cílem šetření je ověření si kvality i kvantity informovanosti dětí, jejich vlastních pocitů připravenosti, efektivitu pomáhajících projektů a pomoci vychovatelů i celého domova, dostupnost informací, jejich využití, vnímání pobytu v dětském domově, případné obavy ze začlenění do společnosti a vlastní úspěšnosti při vstupu do samostatného života.

▪ *Metody*

Metodologie šetření v této práci vychází z *kvalitativního výzkumu*. Dotazování probíhalo formou *polostrukturovaného rozhovoru*, prováděného pomocí otázek na základě připraveného podkladu k rozhovoru, které by mohly být i součástí dotazníku v případě, že bych respondenty neměla k dispozici a byli by z jiného dětského domova. Respondenti odpovídali na předem připravené volné dotazy, přičemž jim nebylo bráněno rozvést své vyprávění mimo konkrétní oblast. Výhodou tohoto typu dotazování je vysoká možnost hloubkového popisu případů a studování dalších procesů. Nevýhodou bývá časová náročnost a nelehké zobecňování výsledků. (HENDL, J. 2005)

„Dotazník je snad nejpoužívanější zjišťovací technikou vůbec, kdy jeho podstatou je zjištění dat a informací o respondentovi, ale i jeho názorů a postojů k problémům, které dotazujícího zajímají. Nespornou předností dotazníku je snadnost jeho administrace a negativní stránka dotazníku souvisí s obecnými problémy explorativních technik, se subjektivitou výpovědí. Badatel musí vzít v úvahu přesnost vymezených otázek a variant odpovědí. Může se stát, že je respondent nucen vybrat si variantu, kterou by nezvolil, kdyby měl možnost volné výpovědi.“ (PELIKÁN, J. 2011, s. 104 -106)

V případě této práce jsem si byla vědoma snadnou ovlivnitelností respondenta tazatelem a snažila jsem se tomu předejít tím, že jsem otázky pokládala jednoznačně a srozumitelně. Rozhovor držící se dotazníku obsahoval otázky otevřené. Zdržela jsem se neverbálních projevů a formulací dotazů, aby samotný dotaz nevnucoval respondentovi „správnou“ odpověď.

Rozhovor vycházel z témat otázek, zaměřených na zkušenosti, chování, názory a pocity v oblasti vzdělání, bydlení, zaměstnání, vztahů a pomoci a následně byla zaznamenána a vyhodnocena data. (REICHEL, J. 2009)

Rozhovory byly uskutečněny se sedmi respondenty, kteří dětský domov brzy opustí, muže i ženy ve věku 19 -22 let. ***Z důvodu zachování anonymního přístupu byla jména respondentů změněna.*** Protože se nejedná o velký vzorek výzkumu, není možné zobecňovat výzkumné záměry na celou populaci.

Na základě dat z rozhovorů, dat z dokumentů poskytnutých dětským domovem a vypracovaných kazuistik na podkladě pozorování a vyjádření vychovatelů jsem vytvořila případové studie. ***Případová studie*** mi pomohla podrobně zmapovat život klientů v DD a zhodnotit faktory ovlivňující jejich budoucnost, nabídky, využití pomoci a celkovou práci s nimi.

Završením vlastního šetření je zpracování **závěrů případových studií**, které nesou informace o celém problému, jeho řešení a vplynulých závěrech.

- ***Podklady pro rozhovor viz přílohy***
- ***Rozhovor***
- ***Vypracování kazuistik***
- ***Závěry případových studií***

2.2 Případové studie dětského domova Domino

2.2.1 KAZUISTIKA Č. 1, ANNA, 18 LET

Anna se narodila v roce 1995. Do dětského domova byla umístěna na základě předběžného opatření v roce 2010. Příčinu svého umístění přikládá Anna opakovaným problémům s rodiči zejména s otcem. Rodina se o Annu nedokázala vhodně postarat, Anna byla na úkor svého dětství a základní školní docházky využívána k práci kvůli zabezpečení domácnosti. S rodinou je Anna i nadále v kontaktu. S rodiči žije Aniččin starší bratr.

Anna je velmi empatické a hodné děvče, ochotné pomáhat s domácností i mladšími dětmi. Na rodinné skupině, kde žila před odchodem do chráněného bydlení, byla velice spokojená, neměla žádné problémy s dětmi ani s vychovateli a cítila se tam dobře. Stejně to cítí i vychovatelé původní skupiny a na Annu vzpomínají s láskou. Anna oceňuje pomoc skupiny se školou i s osobními starostmi. Také se na původní skupině naučila vařit, což se jí nyní velice hodí.

Anna se v minulém roce vyučila cukrářkou, ale protože je velice ambiciózní pokračuje v současné době nástavbovým studiem, aby získala maturitu. Do budoucna uvažuje i o vysoké škole pedagogického zaměření.

Nyní Anna působí ve chráněném bytě již 10 měsíců se dvěma spolubydlícími. Je ráda, že nežije sama, ale nebrání se i většímu soukromí. Obývá 1 pokoj v bytě 4+1. Pro samostatné hospodaření s penězi, se svým časem a povinnostmi se Anna rozhodla proto, aby si vyzkoušela samostatné rozhodování a lépe se připravila na samostatný život. Věří, že se dokáže postarat sama o sebe i o domácnost, zvládá nákupy i vaření, ale zároveň se obává hospodaření s penězi. Tato otázka totiž úzce souvisí s hledáním zaměstnání a Anna očekává obtíže, které přičítá těžké době a velké nezaměstnanosti. Je ale připravena pustit se do hledání zaměstnání ještě dříve než opustí dětský domov. V současné době si Anna přivydělává na brigádě, kde působí svědomitě již několikátým rokem.

Anna již sleduje možnosti bydlení, protože míní, že je těžké najít podnájem. Kdyby se jí to podařilo, byla by šťastná a myslí si, že by se tak i snadno zařadila do samostatného života, i když nyní má strach.

Anna necítí nevýhody jako klient DD oproti dětem z rodiny a myslí si, že ani délka pobytu v DD neovlivní schopnost začlenit se do společnosti. Naopak je vděčná, že se mnoha věcem v dětském domově naučila. Byla také zapojena do některých projektů: Dejme dětem šanci a oba projekty Spolu dětem, které pomáhají odcházejícím dětem s přípravou na samostatný život. Jako nejpřínosnější zmiňuje projekt Postav se na vlastní nohy-Spolu dětem o.p.s. Oceňuje zaměření projektu na finance, bydlení a zaměstnání. Vítá další informace. Důležitá je i nabídka pomoci, kterou projekt nabízí. Díky projektům se Anna podívala do Velké Británie a absolvovala týdenní kurz angličtiny. Také se snaží o získání řidičského oprávnění, na které dostala finance rovněž z projektu. O pomoc si Anna říci dokáže především lidem, které dobře zná a kterým důvěřuje. Důvěra je pro ni velmi důležitá a buduje ji dlouho, protože jak sama říká, kontakty navazuje těžce. Neseznamuje se lehce a i prosazení se mezi cizími lidmi není pro Annu snadné. Dívka je spíše plachá a nevěří si. Přesto o sobě říká s jistotou, že je schopna přijmout odpovědnost za své jednání, dokáže řešit konflikty a plánuje v budoucnu rodinu. V současnosti má stálého přítele, který stejně jako ona žije v rámci DD ve chráněném bydlení.

Anna se podle svých slov necítí zcela připravená na odchod z dětského domova. *"Bojím se odchodu, toho že mi třeba nikdo nepomůže, až si nebudu vědět rady."* Vnímá ho jako náročnou situaci. Zatím má jistotu financí a plnou podporu domova i vychovatelů. Cítí velkou nejistotu a obavy ze života venku, kde nebude mít nikoho, kdo by ji vždy podpořil nebo pomohl. Prognóza Annina odchodu podle vychovatelů je optimistická. Vychovatelé věří, že se Anna velmi dobře začlení do společnosti a každý další rok práce na jejím vzdělání i na sobě samé ji posunuje o krok dál a dodává jí více sebevědomí, které potřebuje.

2.2.2 KAZUISTIKA Č. 2, ELENA, 21 LET

Elena se narodila v roce 1992 a v dětském domově žije již něco málo přes 18 let. Jak sama uvádí, důvodem ústavní výchovy pro ni a jejího bratra byly finanční potíže rodiny, ale i neshody v rodině a zdravotní handicap matky.

Elena žije již pátým rokem v chráněném bydlení DD DOMINA. Nejdříve obývala garsonku a nyní žije se třemi dívkami v bytě 3+1. Je raději ve společnosti, a proto vítá i spolubydlící. Na rodinných skupinách, které prošla, se cítila většinou dobře, zvláště když byla starší. Naučila se prát, žehlit a vařit. Problémy uvádí pouze s některými dětmi, kdy musela čelit pomluvám a setkala se s krádežemi a lži.

Nyní Elena studuje na VOŠ Domažlice obor Sociální práce a speciální pedagogika a ráda by pokračovala studiem na VŠ. Škola je pro ni hlavním důvodem, proč v DD setrvává. Dalším důvodem je přesvědčení, že se tak lépe připraví na samostatný život. Nepochybuje, že dokáže bez problémů fungovat ve společnosti, ale obavy pociťuje u hospodaření s financemi, nejvíce u poplatků spojených s domácností a bydlením (hypotéka, nájem, složenky). Elena již nyní sleduje možnosti bydlení a rozmýšlí budoucí život s partnerem. Neobává se života po ukončení studia a odchodu z DD. Cítí se připravená a samostatná. Na otázku, co ji nejvíce podpořilo v samostatném rozhodování, soběstačnosti a jiných dovednostech odpovídá: „Dětský domov, chráněné bydlení, tety i projekty“ a dodává, že délka pobytu v DD byla pro ni přínosná a pozitivně ovlivnila začlenění se do samostatného života. Jako klient DD cítí i výhody v péči a pomoci spojené s odchodem oproti dětem z rodiny.

Elena je veselá a cílevědomá mladá žena. Má ráda společnost a snadno navazuje kontakty s novými lidmi. Těší se na budoucí role partnerky a matky. Po celou dobu ÚV je v kontaktu se všemi členy rodiny.

Elena byla zapojena téměř do všech probíhajících projektů na podporu odchodu z DD. Zmínila pro ni přínosný projekt Krok do života, Šance pro budoucnost a projekt Dejme dětem šanci-Pomoz mi do života-Stipendijní program. O další projekt již nemá zájem,

i když získané informace velmi ocenila. Nyní pocítuje nejistotu v hledání bydlení a zaměstnání. *"Mám strach z nezaměstnanosti a následné nemožnosti platit si bydlení. Vím, na koho bych se obrátila o pomoc, ale nechci vypadat neschopně."* O pomoc by se obrátila na přátele, rodinu a některé tety z domova. Tuší, že by zde našla oporu.

Prognóza Elenina odchodu je velmi příznivá. Elena se jeví jako nejvyzrálejší z dotazovaných respondentů a je nejvíce připravena na svůj samostatný život. Svědčí o tom také jasné a reálné představy o budoucnosti a bezproblémový pobyt v DD a úspěšné studium.

2.2.3 KAZUISTIKA Č. 3, IVAN, 19 LET

Ivan se narodil v roce 1994 a v dětské domově žije od roku 2009. Ústavní výchova byla jemu a jeho třem mladším bratrům nařízena po odebrání z rodiny kvůli tehdejší problematické sociální situaci jejich rodičů. Protože rodiče svoji situaci nevyřešili, zůstali chlapci i nadále v dětském domově.

Nyní je Ivan již plnoletý, ale rozhodl se v DD zůstat, dokud nedokončí studium. Čeká ho ještě rok na SOU, aby dokončil výuční list oboru Malíř. Přestože jeho studijní prospěch není nijak dobrý, uvažuje o nástavbě s maturitou. Ivan žije na rodinné skupině, protože si netroufá na samostatný život ve startovacím bytě. Bylo mu alespoň umožněno hospodařit s finančními prostředky na jídlo, a tak sám nakupuje a vaří.

Ivan je družný člověk, proto by nechtěl žít sám a spolubydlící vítá. Svůj pokoj sdílí ještě se stejně starým chlapcem. Na skupině je s nejmladším bratrem. Vychází spolu dobře a vzájemně si rozumí. Ivan je oproti bratrům velmi emociálně založený, všechny problémy týkající se rodiny se snaží řešit sám. S rodiči je stále v kontaktu a snaží se jim pomáhat. Na předchozí rodinné skupině, kam byl Ivan s bratry přidělen po příchodu do DD, se vyskytly menší problémy. Nebyl tam podle svého vyjádření šťastný, cítil se nepochopen a nemohl se s důvěrou na nikoho obrátit.

Ivan o sobě tvrdí, že je kamarádký, snadno se seznamuje, dokáže si uhájit své místo ve společnosti a je nekonfliktní. Chlapec se nebojí hledání zaměstnání ani bydlení, počítá

v budoucnu s pronájmem u kamaráda. Nyní se snaží o získání brigády, aby měl více finančních prostředků na své zájmy. Má mnoho přátel, na které by se obrátil v nouzi. Pokud by mu bylo nejhůř, pravděpodobně by se obrátil na vychovatele a poprosil o pomoc či o radu a to i po opuštění DD. Cítí se připraven na odchod z DD, chybí mu jen zkušenost, ale nebojí se samostatnosti. Připouští obavy z role jako je rodičovství a partnerství, není připraven řešit podobné starosti, které rád odsune na delší dobu. Přesto tvrdí, že za každých okolností přijme odpovědnost za své jednání a ponese i případné následky.

Podle Ivana je pobyt v DD pro něj přínosem, cítí, že čím déle v něm žije, tím více je připraven na vlastní život, snadněji se rozhoduje a jako klient DD vidí spíše výhodu v cílené přípravě. Nevýhodu připouští v podobě malé volnosti oproti dětem jeho věku z rodin.

Ivan byl také zapojen do pomáhajících projektů, z nichž zmínil jako nejzajímavější projekty: Postav se na vlastní nohy-Spolu dětem a Dejme šanci dětem-Spolu dětem nebo Krok do života. Zaujala ho oblast zaměstnání, bydlení a vztahů a je si jist, že ho projekt naučil mnoho potřebných věcí. Na projekty velice rád vzpomíná. Rád by se ještě účastnil dalších projektu, kde by se dozvěděl více informací z oblasti financí. V projektu Dejme šanci dětem dostal Ivan možnost získat řidičské oprávnění, po kterém velmi toužil. Po několikátém neúspěšném pokusu, kdy se mu nepodařilo složit závěrečnou zkoušku, tuto šanci vzdal.

Přestože Ivan působí dojmem, že je na odchod z DD připraven a nebojí se žádných těžkostí, je podle vychovatelů prognóza jeho odchodu nejistá a existují obavy z jeho selhání vlivem přecenění vlastních sil a závislosti na společnosti.

2.2.4 KAZUISTIKA Č. 4, ADAM, 19 LET

Adam se narodil v roce 1994 a do dětského domova přišel v roce 2008. Podle něj za vzniklé potíže mohly rodinné důvody a špatná ekonomická situace v rodině. Adam před příchodem do DD žil se svou matkou, ale často pobýval i u jiných příbuzných včetně své starší sestry. Nyní žije Adam již třetím rokem v chráněném bydlení, přičemž první dva

roky patřil tento byt k rodinné skupině a obyvatelé tohoto bydlení byly pod neustálou kontrolou vychovatelů. V té době měl Adam spolubydlícího. Nyní je byt samostatný a Adam zde žije úplně sám, což mu vyhovuje. Díky své mírně konfliktní povaze nemá příliš mnoho přátel, i když o něm nelze říci, že je samotář. Udržuje kontakt s rodinou, velmi se zajímá o matku, rád by s ní po opuštění DD žil a pomáhal by jí s financemi. Tvrdí, že je připraven nést odpovědnost za své činy i svá rozhodnutí, neboť je dospělý.

Adam v minulém roce získal výuční list v oboru Železničář a nyní studuje obor Podnikání. Rád by dosáhl maturity. Je přesvědčen, že bude mít tak lepší šanci v životě na uplatnění své profese. Rád by zůstal v oboru, protože jeho povolání je zároveň i jeho velkým koníčkem, ale uvědomuje si nejistotu dnešní doby. Brigádu nehledá, soustředí se na studium.

Chráněné bydlení bere Adam jako výhodu připravit se na život venku a nebojí se nové situace. Věří, že odchod zvládne. Zatím nehledá možnosti jiného bydlení a soustředí se na současnost. Snaží se dobře hospodařit se svěřenými financemi, vařit i pečovat o sebe a svoji domácnost. Myslí si, že se mu to daří. Je rád, že tím získá zkušenost a posílí se v samostatném rozhodování. Má dojem, že se dokáže snadno prosadit ve společnosti. Podle Adama délka pobytu v DD nijak neovlivní jeho schopnost začlenit se do společnosti, ale připouští nevýhody klienta DD v tom, že se nemůže plně opřít o své rodiče.

I Adam prošel přípravou projektů, z nichž nejvíce ocenil Krok do života, Dejme šanci dětem, zvláště pak projekt Postav se na vlastní nohy, který označil za výborný a rád na něj vzpomíná, v rámci projektu získal také řidičský průkaz. Ocenil vzdělávání projektu zejména v oblasti finanční gramotnosti. Nemá pocit, že by potřeboval další informace formou jiných projektů, ale nebrání se dalšího zapojení. Pokud by v budoucnu potřeboval pomoc či radu, obrátil by se na blízké přátele, které nekonkretizoval. V současnosti mu pomáhají vychovatelé.

Prognóza Adamova odchodu je podle vychovatelů DD dobrá. Adam je chytrý chlapec a jde si za svým cílem. Přes mírné obtíže ve vztazích s vrstevníky i dospělými se dokáže

prosadit ve společnosti a uhájit si své místo. Všichni věří, že si najde práci, zařídí bydlení a časem i rodinu.

2.2.5 KAZUISTIKA Č. 5, DAVID, 19 LET

David se narodil v roce 1994 a do dětského domova přišel ve věku 17 let. Jeho příchod byl dobrovolný a dokonce o něj velmi usiloval. Podle svých slov toužil dostudovat a finanční situace rodiny mu to neumožňovala. Je v kontaktu s rodiči a bratrem, který žije již mimo domov.

David studuje SOŠ obchodu, užitého umění a designu v Plzni. Jeho přáním je pokračovat po maturitě ve studiu na VŠ zaměřené na Multimediální design. Po vystudování by se rád tomuto oboru věnoval, ale je si vědom, že nebude snadné se uplatnit. Obtíže přičítá velkému zájmu o obor ve srovnání s počtem pracovních pozic.

David o sobě říká, že je spíše introvert. *"Jsem raději sám. Nemám potřebu se prosazovat mezi lidmi."* Také prý jedná ve svém životě odpovědně. Zatím nesleduje možnosti bydlení po opuštění DD a ani nehledá žádnou brigádu. Působí někdy spíše pesimisticky, když mluví o tom, že není nic snadné a proto neočekává snadný průběh své budoucnosti. Myslí si, že délka pobytu v DD ovlivní jeho začleňování do společnosti spíše k lepšímu, ale zároveň ho mrzí, že pobyt v DD nesplnil očekávání „skutečné rodiny“.

Protože nežije v chráněném bydlení, nehospodaří s penězi a vaří pouze v rámci skupiny, musí se podřizovat pravidlům a rozhodnutím vychovatelů. To nese David nelibě, ale jiné problémy na skupině neuvádí. Na otázku, co by mu pomohlo, aby se více připravil na vstup do života, odpovídá: „startovací byt“. Zatím však neudělal vstřícný krok k tomu, aby způsob bydlení změnil. Změnu plánuje v průběhu dalšího studia. Ve startovacím bytě by rád bydlel sám. Doufá, že jej samostatné rozhodování více připraví na odchod. Na roli partnera nebo rodiče se necítí a to ani do budoucna. O pomoc by se nebál požádat především rodinu nebo vychovatele. Po ukončení studia plánuje návrat k rodině.

David se také účastnil projektů na podporu samostatnosti a přípravy na odchod z DD. Konkrétně se jednalo o projekty: Money camp-SES na podporu finanční gramotnosti,

projekt SEbe-Spolu-FUN ART WEEK-END, který jej oslovil tvůrčí akčností, projekt s názvem Patron podporující mladé muže ze zařízení náhradní výchovy v začlenění se do společnosti a získání nebo udržení si zaměstnání nebo projekt Dejme šanci dětem-Spolu dětem, o.p.s., kde získal řidičský průkaz. Tyto akce David ocenil jako přínosné pro svou budoucnost, podporu osobnosti, umělecký rozvoj, samostatnost i vzdělání.

David žije v DD kvůli materiálnímu zabezpečení, které mu rodina nemohla poskytnout v té míře, jakou si on sám představoval. Prognózy vychovatelů zde nejsou úplně na místě, neboť po dokončení studia se David pravděpodobně vrátí domů. Ve svých sedmnácti letech přišel do domova již vybavený rodinnými a životními rolemi a proto jej čeká pouze návrat do „známého“ prostředí a na to cítí připraven.

2.2.6 KAZUISTIKA Č. 6 TOMÁŠ, 21 LET

Tomáš se narodil v roce 1992 a v dětském domově žije již 11 let. Jako desetiletý chlapec přišel do domova se svou starší sestrou pro špatnou sociální situaci svých rodičů. Během života v dětském domově prošel Tomáš několika rodinnými skupinami a ne vždy se cítil podle svých slov dobře. Míval neshody s tetami i se spolubydlícími kvůli své dominantní povaze, ale nikdy nebylo potřeba řešit žádné vážnější problémy. Na život na skupinách rád vzpomíná a zdůrazňuje, že se naučil vařit a starat se sám o sebe.

Tomáš dokončil v minulém roce obor Malíř-lakýrník, získal výuční list a rozhodl se využít nabídky DD a pokračovat nástavbovým studiem, aby získal maturitní vysvědčení. To je nyní jeho cílem. Další plány ohledně studia nemá a je moc rád, že si mohl prodloužit pobyt v DD a oddálit tak hledání bydlení a zaměstnání. Cítí potřebu více se na život venku připravit, protože ví, že jej nečeká lehká cesta.

Tomáš nyní žije ve chráněném bydlení sám, což mu vyhovuje. Učí se řešit životní situace, snaží se co nejlépe hospodařit se svěřenými financemi, starat se o svůj zevnějšek a doufá, že tato cesta povede ke snadnějšímu zařazení do společnosti. Již nyní se zajímá o možnosti bydlení. *"Bydlení sháním zatím jen tak, že koukám po inzerátech, ale věřím, že by se něco vhodného pro mne našlo."* Je přesvědčen, že má spoustu výhod oproti životu,

který by vedl po boku svých biologických rodičů. S rodiči se Tomáš v poslední době stýká a po opuštění DD zvažuje i možnost návratu ke své původní rodině.

Tomáš je přátelský chlapec, vztahy a kontakty navazuje snadno. Pro svou dominantní povahu bývá oblíben zejména u dívek. V současnosti má stálou přítelkyni, která také bydlí v chráněném bydlení DD. Má na Tomáše pozitivní vliv a společně plánují budoucnost. Tomáš je pevně přesvědčen, že díky životu v dětském domově nebude nijak znevýhodněn při začleňování se do samostatného života a pokud by musel odejít hned, zvládl by to.

I Tomáš byl začleněn do projektů připravující mládež na odchod z DD. Podle svých slov prošel několika projekty. Zmínil projekt Krok do života, oba projekty Dejme šanci dětem a projekt Dejme dětem šanci-Pomoz mi do života-Stipendijní program. Všechny projekty byly zaměřeny na podporu klienta, ale nejvíce Tomáš oceňuje pomoc v rámci stipendijního programu, kdy pokud zvládne projít 1. ročníkem studia, bude mu hrazeno školné i cestovné po celou dobu studia, což je pro něho velká jistota. O pomoc si Tomáš nebojí říci. V první řadě by se obrátil na ředitelku DD a tety, které ho vychovávaly. Má k nim velkou důvěru a věří, že by mu pomoc neomítly.

Tomáš sám neodhaduje, jak bude úspěšný ve svém životě, ale myslí si, že mu život v DD dal mnoho a do života jej vybavil dobře. Podle vychovatelů je prognóza úspěšného začlenění Tomáše do společnosti nejistá a to zejména v oblasti finančního zabezpečení. Tomáš je sebejistý chlapec, ale nemá žádné zkušenosti se životem venku. Existuje u něho riziko pasivity a závislosti na společnosti, zvláště pak pokud se vrátí do původní rodiny.

2.2.7 KAZUISTIKA Č. 7 PETR, 19 LET

Petr se narodil v roce 1994 a v dětském domově žil společně se svým starším bratrem od roku 2003. Chlapci přišli do domova kvůli finančním problémům a špatné sociální situaci v rodině. Jejich rodiče jsou rozvedeni, s otcem se chlapci nestýkají. Matka žije již několik let u přítele v Plzni a chlapci ji celkem pravidelně navštěvují. Petrův starší bratr již DD minulý rok opustil, žije s matkou a pracuje u komunálních služeb. Vede se mu dobře. Tomáš se po dovršení 18. narozenin rozhodl v DD zůstat a pokračovat zde v učení.

Za několik měsíců jej čeká zednický výuční list a již nyní byl pro velmi pěkný prospěch přijat na nástavbové studium. Rád by pokračoval ve vzdělávání a to by podle svého názoru doma u matky nemohl. Pravidelně ji navštěvuje o víkendech a pomáhá celé rodině s opravami domu. Bydlením u matky plánuje start do života.

Petr během života v DD také prošel více skupinami a na všech se cítil dobře. Problémy měl jen na základní škole s chováním, jinak si žádné nevybavil. Petr je živý a kamarádský chlapec. Je optimista a problémy neřeší. Je bezkonfliktní povahy, vyjde s každým a je ochotný druhému pomoci. Snadno se seznamuje. V budoucnu si prý lehce dokáže představit roli rodiče nebo partnera. Jako klient DD cítí rozdíl oproti dětem v rodině pouze v tom, že mají podle něj větší možnosti související s podporou rodiny. Délka a pobyt v DD podle něj žádnou úlohu v začlenění do samostatného života nemá. O pomoc se požádat nebojí, ale váhá, koho by oslovil.

Petr od svých sedmnáctých narozenin hospodařil v chráněném bydlení v bytě, který patřil k rodinné skupině. Petr zde žil s jedním spolubydlícím. Z počátku byl rád, že má více volnosti, ale později se rozhodl přejít zpět přímo na skupinu a fungovat plně s ní. Bylo mu tedy umožněno hospodařit s financemi, pečovat více samostatně o své povinnosti jakými jsou škola, cestovné, nákupy, vaření apod. Kdyby měl opět žít ve startovacím bytě, žil by raději sám. Nechce řešit starosti ostatních a chce se sám rozhodovat. Život ve chráněném bydlení ho podpořil v samostatnosti, otázku bydlení neřeší, protože má kam odejít. Za nejdůležitější považuje Petr dobré pracovní místo a stálý příjem. Je si jist, že práci najde snadno a lehce se uживí. Nyní často pracuje na mnoha brigádách, zodpovědně tak řeší vzniklé dluhy za pokuty z MHD z dob života v rodině.

Petr v rámci DD prošel projekty SEbe-Spolu-FUN ART WEEK-END, Krok do života a projekty Dějme šanci dětem, díky nimž získal řidičský průkaz nebo profesionální vybavení k zednickému řemeslu. Cítí potřebu hmotného zabezpečení pro svůj vstup do života a tento druh pomoci upřednostňuje před vzděláváním v projektech, i když ani to nezavrhuje. Většina projektů se mu líbila, ale necítí potřebu dalšího zapojení do podobných aktivit. Na otázku, zda se cítí připraven opustit dětský domov, odpovídá s jistotou "ano".

Prognóza Petrova odchodu je podle vychovatelů pozitivní. Chlapec se umí dobře postavit k práci a nebojí se života. Velmi důležitá je opora a jistota, kterou má u matky v bydlení. Již nyní Petr prokazuje samostatnost a jedná velmi zodpovědně. Existuje pouze obava jistého zneužívání jeho dobrosrdečnosti a pracovitosti sociálně slabší rodinou.

3. Rámec prostředí a možností DD Domino

3.1 Dětský domov Domino

Dětský domov Domino byl otevřen 26. 8. 1986 v Plzni. V současné době zde žijí chlapci a děvčata v maximálním počtu 56 dětí v 7 heterogenních rodinných skupinách. Jejich věkové rozpětí je od 3 let až do 26 let. Na základě vlastní žádosti mohou děti starší 18 let zůstat v domově za účelem dokončení studia nebo přípravy na budoucí povolání.

První tři rodinné skupiny obývají centrální budovu dětského domova, další tři skupiny žijí samostatně v upravených bytech objektů bývalých mateřských škol na sídlištích v Bolevci a na Košutce. Tyto prostory získal dětský domov od Městského úřadu Plzeň 1. Zbylou sedmou rodinnou skupinu tvoří nejstarší jedinci, kteří využívají k bydlení tzv. chráněné byty, poskytnuté domovu Magistrátem města Plzně.

V každé z rodinných skupin žije 6 -8 dětí a pečují o ně 3 kmenoví vychovatelé a 2 asistenti pedagoga, střídající se v pravidelných intervalech. Na každé skupině nalezneme alespoň jednoho muže jako vychovatele či asistenta, což přispívá k utvoření si správného modelu rodiny. Děti se zde učí samostatnému hospodaření a podílejí se také na chodu svých skupinových rodin. Na dospělé klienty sedmé rodinné skupiny je kladen větší požadavek zvládat samostatný život za podpory externě dohlízejících vychovatelů. Ti jim pomáhají, jak v běžných situacích všedního dne, tak v řešení obtížnějších úkolů jako je hledání budoucího bydlení či pracovního poměru, neboť mnozí z nich se nemohou nebo nechtějí vrátit ke své biologické rodině. (dddomino.webgarden.cz)

3.2 Historie DD DOMINO a jeho přeměna

Tehdejší internátní typ dětského domova, který byl v devadesátých letech otevřen na adrese Vojanova 22 v Plzni, poskytoval ubytování s maximální kapacitou 45 dětí. Prostory byly původně připraveny pro předškolní zařízení, ale protože danému zařízení nevyhovovaly pro nedostatek skladovacích prostorů, byly přiděleny dětskému domovu. V prvních pěti letech došlo k mnohým úpravám s výraznými náklady. Tehdy se samotný objekt dětského domova skládal z přízemní budovy s halou propojenou se dvěma jednopatrovými pavilony. Přízemní budova obsahovala centrální kuchyni, místnosti pro švadlenu, kuchařky, dílnu, prádelnu, kanceláře a byt školníka.

Jeden z pavilonů byl určen pro předškolní děti, které obývaly čtyři ložnice v přízemí. Zde se také nacházela hračkárna, velká šatna, koupelna, vychovatelna a izolační místnost společná pro všechny nemocné děti. V prvním patře byly ubytovány dívky. Ve druhém pavilonu žili chlapci a zde se také nacházela vychovatelna, umývárny, šatna, učebna, dále společná jídelna, herna a cvičná kuchyňka.

Materiální vybavení domova bylo na dobré úrovni včetně venkovních prostorů, neboť součástí domova byla zahrada, pískoviště, tenisové hřiště, dva bazénky a skleník. Přestože zde děti materiálně nestrádaly, finanční situace nebyla příliš dobrá. Bylo potřeba dodržovat přísně stanovené normy, protože chyběly finance na ošacení a obuv, na nákup školních potřeb, knih a jiných potřeb. Získávání sponzorů bylo nezbytné ale velmi obtížné. Po roce 1989 začal dětský domov spolupracovat se zahraničními dětskými domovy z Belgie a SRN. Inspiroval se jejich rodinným typem dětského domova a realizoval zavedení rodinného systému. Podporu získal také u zástupců Magistrátu města Plzně a zástupců bývalého Školského úřadu v Plzni.

V roce 1991 byla započata výstavba třetího jednopatrového pavilonu pro nejstarší děti, které měly domov v blízké době opustit. Tyto děti zde hospodařily samostatně pouze za nepřímého dohledu vychovatelů. V září 1994 získal domov první dvě bytové jednotky v Plzni na sídlišti Vinice, kde mohl domov zahájit etapu rodinného způsobu výchovy. (Kronika DD, Archivní dokumentace DD Domino, Plzeň)

Rokem 2002 nastává změna systému výchovy a to především změnou složení výchovných skupin podle zákona 109/ 2002 Sb. Dochází k rozdělení dětí do čtyř rodinných skupin po 6 -8 dětech různého věku i pohlaví oproti letům 1986 -94, kdy děti žily ve třech skupinách po patnácti, což se již výrazně přiblížilo klasickému modelu rodiny, přičemž sourozenci nejsou odděleni a zůstávají spolu na jedné rodinné skupině.

3.3 Dětské domovy Plzeňského kraje

- ✓ Dětský domov Domino Plzeň s kapacitou až 56 dětí pro děti 3 až 26 let
- ✓ Kojenecký ústav s dětským domovem Plzeň s kapacitou až 107 lůžek pro děti 1 až 3 roky
- ✓ Dětský domov Trnová s kapacitou 35 lůžek pro děti 1 až 6 let
- ✓ Dětský domov Čtyřlístek Planá s kapacitou 32 dětí pro děti a nezletilé matky
- ✓ Dětský domov Staňkov s kapacitou 31 dětí ve věku 3 -19 let
- ✓ Dětský domov Kašperské Hory s kapacitou 32 dětí
- ✓ Dětský domov Nepomuk s kapacitou 40 dětí ve věku 3 -18 let
- ✓ Dětský domov Horšovský Týn s kapacitou 36 dětí
- ✓ Dětský domov Tachov s kapacitou 32 dětí
- ✓ Dětský domov se školou Měcholupy s kapacitou 40 dětí pro děti s výchovnými problémy po dobu do ukončení povinné školní docházky

3.4 Pobyt mladých lidí v dětském domově Domino

Dospělí jedinci ve věku 18 -26 let působí v dětském domově Domino v rámci 7. rodinné skupiny v tzv. chráněném bydlení. Tuto cílovou skupinu tvoří jedinci, u nichž je míra samostatnosti vyšší, studují nebo se připravují na budoucí povolání. Po 18. roku věku totiž zůstávají v dětském domově na dobrovolném pobytu a dokončují studium. Výjimečně může být ústavní výchova prodloužena do 19 let, kdy existují obavy, že by jedinec studium nedokončil. (Výroční zpráva DD Domino za rok 2012/2013. Dokument DD DOMINO)

Chráněné bydlení představují malometrážní byty a garsonky poskytnuté dětskému domovu Magistrátem města Plzeň, kde žijí jednak děti, které již dětský domov v minulosti opustily a prozatím nezískaly další bydlení (startovací byty) nebo děti, které se připravují cvičně na definitivní odchod v blízké budoucnosti. Zde se učí hospodařit samostatně ve všech směrech, jako by již samostatně žily. Učí se hospodařit s finanční hotovostí vydanou na základě vyhlášky 107/ 2008, starají se o domácnost, přípravu jídel, nákup potravin i provozních potřeb, studují, vyšší nároky řeší brigádami a celkově se učí respektovat základní principy mezilidských vztahů. Podobnou přípravou procházejí i jedinci, kteří se do chráněného bydlení nedostanou ať již z důvodu plné kapacity, vlastního nezájmu o tzv. samotu či menší míry nesamostatnosti nebo jiného handicapu, a to na svých rodinných skupinách za plné podpory vychovatelů, kde mohou také samostatně finančně hospodařit.

7. rodinná skupina je podporována určenými vychovateli, kteří dohlízejí nejen na správný chod domácnosti nepřímo avšak z velké blízkosti, ale kontrolují i studijní výsledky a životní styl svých svěřenců. Pomáhají jim překonávat překážky tak, aby je naučili poradit si v samostatném životě i s těmi nejobtížnějšími situacemi, které život venku přináší. Kromě studia jsou tyto děti zařazovány také do přípravných projektů zaměřených na vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti, zaměstnání, bydlení, partnerských a mezilidských vztahů, rodiny, etiky a plánování životních kroků.

Během života ve chráněném bydlení mají děti možnost vyzkoušet si nejen život po osamostatnění „nanečisto“, ale nebát se přijít poprosit o radu vychovatele

nebo komunitní pracovníky z projektů. Takto připravované děti by měly zvládat svůj odchod bez výrazných komplikací a problémů, které začátky samostatného života často provázejí.

4. Projekty a organizace

4.1 Přehled všech projektů a organizací zaměřených na dospívající mládež spolupracující s DD Domino

(dle Výročních zpráv o činnosti Dětského domova Domino Plzeň, r. 2008 – r. 2014)

- Člověk v tísní, o. p. s.
- Dejme šanci dětem, Spolu dětem, o. p. s.
- Dejme dětem šanci o. s. - Pomoz mi do života
- Dům na půli cesty o. s.
- Krok do života, Plzeňský kraj
- Múzy dětem o. s.
- Patron, podpora ESF ČR, spolupráce LOM a Múzy dětem
- Mozaika života, o. p. s. při nadaci Terezy Maxové
- Postav se na vlastní nohy, Spolu dětem o. p. s.
- SAMOfor-Rozmarýna, o. p. s.
- SES, SEbe-Spolu, o. s. Money camp, FUN ART WEEK-END
- Startovné do života-Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových
- Šance pro budoucnost-Plzeňský kraj
- Zdravý životní styl-projekt DD DOMINO

4.2 Projekty zmíněné dotazovanými klienty v kazuistikách jako přínosné

- Krok do života-Plzeňský kraj

Na základě smlouvy o partnerství a vzájemné spolupráci byla zajištěna realizace projektu **Krok do života** podpořeného finančními prostředky z ESF a ze státního rozpočtu v rámci Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Tento projekt byl úspěšně zakončen a kladně vyhodnocen všemi partnery na závěrečné konferenci v květnu roku 2012. Zvláště byla zmiňována pracovní soustředění, kterých se klienti DD Domino zúčastnili a které velmi pozitivně reflektovali.

Příprava klientů proběhla prostřednictvím přehrávaných modelů jednotlivých životních situací klientů, jako například jednání na pracovním nebo městském úřadu, přijímací pohovor se zaměstnavatelem, jednání v bance a dalších institucích. Klienti se seznámili i se zásadami společenského chování či způsoby jednání s vrstevníky. Do programu semináře byl zařazen také nácvik řešení mimořádných tísňových či obtížných situací v životě jako je přivolání lékaře, ohlášení, požáru či nehody. Klienti se opět pomocí modelových scének naučili správně reagovat.

Dalším okruhem bylo usnadnit orientaci v oblasti finanční gramotnosti – např. rizika zadluženosti, exekuce, rozpočet domácnosti a jeho řízení. Dále byli klienti seznámeni s principy ochrany zdraví a zásadami první pomoci (prevence zdravotních a psychických potíží, stres a jeho projevy, zdravý životní styl, výchova k partnerství, zásady bezpečného sexu, základní znalosti při poskytování první pomoci).

Na program soustředění bylo zařazeno také téma prevence závadového chování a kriminality (šikana, drogová a jiná závislost, vandalismus, násilná kriminalita, trestní odpovědnost, prokazování totožnosti, ochrana před protiprávním jednáním jiných, postup při oznámení podezření ze spáchání trestného činu, seznámení s legislativou a příklady

z praxe). Jednotlivé tematické okruhy semináře zabezpečili odborní lektoři. (<http://www.plzensky-kraj.cz/>)

- **Dejme šanci dětem – Spolu dětem, o.p.s.**

Projekt **Dejme šanci dětem**, organizovaný společností Spolu dětem, podporuje děti v osobním rozvoji. Dětem pomáhá nacházet a rozvíjet své zájmy a talent. Projekt probíhá na webových stránkách **www.sance.cz**, kam děti z dětských domovů či pěstounských rodin samy píší, jaká mají přání a proč, a lidé jim je pomáhají splnit. Dárce si může vybrat přání, které chce podpořit. Každá darovaná koruna jde přímo na konkrétní podpořené přání. Jedná se o první charitativní projekt tohoto typu na českém internetu. Je určený k adresné pomoci konkrétním dětem, které si samy píší svá přání na webové stránky. (<http://www.sance.cz/>)

Přání musí být zaměřeno na osobní rozvoj či vzdělávací kurzy a pomůcky. Dárce tak má možnost seznámit se s konkrétním příběhem a přispět pak libovolnou částkou přímo na vybrané přání. Nejčastěji si děti píší o pomůcky na učební obory, vzdělávací a jazykové kurzy apod. Všechna dětská přání z našeho domova byla splněna ve velmi krátké době. Jednalo se většinou o přání: ŘP autoškola, kuchařské náčiní, zednické náčiní nebo jazykový kurz ve Velké Británii.

- **Postav se na vlastní nohy-Spolu dětem o.p.s.**

Projekt **Postav se na vlastní nohy** navazuje na projekty Moje kariéra, Zaostřeno na život či Mozaika života a zaměřuje se na dvě hlavní oblasti a to na vzdělávání a praktickou zkušenost. Je určen dětem ve věku 16. -26 let, kteří se připravují na samostatný život a brzký odchod z DD.

Projekt je realizován v několika setkáních, ve kterých probíhá školení klientů týkající se hledání zaměstnání, bydlení, vybavení domácnosti, partnerských vztahů, rodiny, finančního hospodaření, orientace v oblasti finančních institucí, plánování životních kroků, hledání perspektivních životních cílů, řešení běžných i těžších problémů, efektivního rozhodování, adaptace na životní změny, zvládání stresu, prevence závislostí a chování ve společnosti nebo v zaměstnání.

V období mezi školicími bloky hledají děti praktickou zkušenost zejména při brigádách nebo jiných pracovních příležitostech. Také musí plnit úkoly požadované koordinátorem projektu (příprava životopisu, příprava na přijímací pracovní pohovor, výběr oblečení pro různé příležitosti apod.). Cílem těchto úkolů je upevnění návyků v dodržování termínů splnění, zachování daného obsahu tématu, práce s PC a kvalita projevu. Motivací splnění daných úkolů byla finanční hotovost, certifikát o úspěšném absolvování školení a další drobné dárky či účast na projektu podporující talent nebo vzdělání dle přání klienta v hodnotě 10 000 korun. (<http://www.spoludetem.cz/postav-se-na-vlastni-nohy/>)

- **Pomoz mi do života, Dejme dětem šanci o. s**

Cílem projektu „**Pomoz mi do života...**“ je usnadnit dětem start do samostatného života. Projekt je zaměřen zejména na mladé lidi opouštějící dětské domovy po dosažení plnoletosti nebo po dokončení studia, ale nabízí rovněž podporu při studiu a přípravě na budoucí povolání a skládá se z *3 samostatných částí*:

Stipendijní program

Cílem programu je dát dětem možnost studovat zvolený obor či pokračovat dále ve studiu, aby získaly nějakou kvalifikaci a tím se zvýšila jejich možnost uplatnění se na trhu práce, zároveň posiluje osobnostní rozvoj dítěte. Pokud dostane dítě možnost

realizovat se v oboru, který ho naplňuje, zvýší se jeho šance na uplatnění se v samostatném životě. Ze stipendijního programu lze dítěti hradit:

- Školné
- Ubytování na internátě či na koleji školy
- Cestovné
- Školní pomůcky či potřebné vybavení ke studiu
- Prospěchové a motivační stipendium
- Kurzovné (jazykové kurzy, specializované kurzy týkající se oboru, který dítě studuje, apod.)
- Nájemné ve startovacích bytech

Stipendijní program není orientován pouze na výjimečně nadané či nadprůměrně chytré děti. Měl by naopak pomoci každému dítěti, které bude po ukončení základní školy pokračovat ve studiu na střední škole či učilišti.

Startovací balíčky

Materiální pomoc dítěti po opuštění dětského domova. Balíček obsahuje základní vybavení domácnosti (lůžkoviny, ložní prádlo, ručníky, nádobí, příbory, rychlovarnou konvici, hrnce, žehličku a žehlicí prkno, vysavač a drogistické potřeby). Startovací balíček poskytujeme dětem, které opouštějí dětské domovy z důvodu zletilosti či ukončení studia a odcházejí do vlastní domácnosti. Balíček je rovněž možno poskytnout dítěti, které odchází v rámci dětského domova do tzv. startovacího bytu. Poskytnuté vybavení si po odchodu z dětského domova odnese do své domácnosti.

Pomoc v začátku samostatného života

Po dosažení plnoletosti nebo po dokončení studia. Cílem je pomoci těmto mladým lidem nalézt vyhovující pracovní uplatnění, vhodné ubytování a nabídnout jim asistenci při řešení běžných záležitostí po opuštění DD. (<http://www.dejmedetemsanci.cz/projekty>)

5. Závěry případové studie

Děti opouštějící dětský domov zažívají smíšené pocity s nastávajícími komplikacemi, které život bez pomoci v nových začátcích přináší. Smyslem zrealizované studie v této bakalářské práci bylo zjišťování kvality a kvantity informovanosti dětí v souvislosti s blížícím se odchodem, možnosti získávání potřebných informací k přirozenému začlenění se do samostatného života ve společnosti, vlastní pocit připravenosti a sebejistoty a efektivita pomoci.

Kazuistiky byly rozděleny na části zpracované respondenty a vychovateli s nahlížením do osobní složky dítěte:

1. Osobní a rodinná anamnéza
2. Stručná charakteristika dítěte
3. Profesní příprava a život v DD (chráněné bydlení)
4. Pomoc DD, projekty a další
5. Vlastní příprava
6. Prognózy

VÝSLEDKY JEDNOTLIVÝCH ČÁSTÍ KAZUISTIK

Osobní a rodinná anamnéza

Ze všech provedených rozhovorů je patrné, že hlavním důvodem umístění dítěte do DD mimo jiné byly finanční a s nimi spojené sociální problémy v rodině. Proto se také v budoucnu 5 ze 7 respondentů nespolehá na pomoc z biologické rodiny. Většina však udržuje se svými biologickými rodiči kontakty.

Stručná charakteristika dítěte

Charakter dotazovaných respondentů je odlišný, jejich postoje a názory jsou závislé na délce pobytu v DD, okolnostech příchodu do ústavní péče, přátelích, koníčcích

a životních cílech. Většina respondentů projevuje velkou touhu po osamostatnění a snaží se získat co nejvíce informací či pomoci k blížícímu se odchodu. 7 ze 7 respondentů usiluje o získání času a nejistotu a strach z neúspěchu oddalují plány na další studium.

Profesní příprava a život v DD (chráněné bydlení)

6 ze 7 respondentů využívá pomoci v rámci DD nějaký druh chráněného bydlení. Většinou se jedná o garsonku či malometrážní byt, kde se klienti sami starají o sebe, o svoji domácnost, hospodaří s financemi a aktivně se tak podílejí na přípravě k odchodu z ústavní péče. Ti, kteří se prozatím necítí na samostatné hospodaření, využívají alespoň změny systému chodu na rodinné skupině a učí se samostatně hospodařit s financemi určenými na nákup potravin a vaření. Chod domácnosti a osobní péče tzn. praní, žehlení, úklid, drobné opravy, příprava na vyučování či osobní hygiena probíhá v rámci rodinných skupin.

Z šetření vyplývá, že úspěšnější a svědomitější jsou děvčata, která pomoci využívají vždy, když jim je nabídnuta. Chlapci mají menší obavy z budoucna a servis rodinných skupin je pro často přednější, proto s krokem osamostatnění váhají.

V oblasti profesní přípravy vyplývá, že 7 ze 7 dotazovaných respondentů se pečlivě připravuje na budoucí povolání, všichni však uvádějí využití možnosti studia k prodloužení si doby ústavní péče. Důvodem je pocit nejistoty při hledání zaměstnání a finanční nejistota, kterou DD zajišťuje.

Pomoc DD, projekty a další

Prvotní pomoc, která je z DD si všichni respondenti uvědomují již na původních rodinných skupinách a na to, co se naučili, navazují ve svých chráněných bydleních. Rodinná skupina pro ně představuje obraz podobný normálnímu životu ve vlastní rodině, který se snaží za dobrých podmínek kopírovat. Jiný obraz zatím neznají, ale doufají, že jej časem sami objeví. Všichni respondenti oceňují pomoc vychovatelů, na které se nejčastěji obracejí s dotazy či informacemi nebo se jim svěřují se svými starostmi a důvěra, kterou k nim mají, je pro všechny klienty velmi důležitá.

Další důležitá pomoc zmíněná respondenty jsou organizace se svými projekty, do kterých bývá dobrovolně zapojena většina dospívajících klientů DD. Projekty zmiňované dotazovanými klienty pro svoji úspěšnost uvádím v kapitole 4.2.

Vlastní příprava

Nikdo z dotazovaných respondentů necítí nevýhody jako klient DD oproti dětem z vlastní rodiny a ani si nemyslí, že délka pobytu v ústavní péči negativně ovlivní schopnost začlenit se do společnosti. Naopak všichni respondenti uvádějí výhody ve větší péči ve všech oblastech a velké pomoci ze strany DD. Všichni respondenti uvádějí aktivní přístup k hledání potřebných informací. Zdrojem bývají knihovny, škola, projekty, vychovatelé, doučující, brigády nebo přátelé. Respondenti často uvádějí a to zejména u projektů, že se informace opakují a klientům chybí hlubší zaměření na určitou oblast. Uvítali by méně projektů podobného zaměření a kladou důraz na specifickou tématu.

Při hodnocení pocitů připravenosti na samostatný život ve společnosti z výzkumu vyplynulo, že největší obavy mají děvčata a to především ze zvládání financí, hledání bydlení a zaměstnání. Chlapci se v DD snaží zůstat co nejdéle a připravit se, i když samostatného života se nebojí. Připraveni na odchod se cítí pouze 2 ze 7 respondentů.

Prognózy

Zjišťované prognózy vychovatelů vyšly u 5 ze 7 respondentů velmi pozitivní. U 2 respondentů byla prognóza úspěšného začlenění do společnosti kvůli rizikovým faktorům hodnocena jako nejistá. Zajímavé je, že se právě tito respondenti sami hodnotí velmi optimisticky a o svém úspěšném začlenění vůbec nepochybují.

Jak bylo již na začátku empirické části uvedeno, metodologie šetření této práce vychází z kvalitativního výzkumu, kde na základě připraveného dotazníku proběhlo dotazování formou polostrukturovaného rozhovoru. Vzhledem ke své osobní zkušenosti s oslovenými respondenty bylo snazší hlouběji studovat popsané případy, což bývá v opačném případě velmi časově náročné v zobecňování výsledků. Rozhovory byly zaznamenávány písemně

a teprve následně vytvořeny kazuistiky jednotlivců. Hodnocení bylo provedeno souhrnem dat z neformálních rozhovorů s respondenty, z informací vychovatelů blízkých respondentům, z interních dat klientů a z vlastní zkušenosti s dospívajícími klienty DD. Bylo zde využito spolupráce 7 respondentů, což je asi 90 procent všech dospívajících klientů DD Domino v danou chvíli. Důraz byl kladen na celkovou pohodu a klidnou atmosféru při probíhajících rozhovorech.

Na závěr případové studie je nutno dodat, že přestože je prognóza odchodů respondentů většinou pozitivní, je potřeba počítat s variantou, že děti odcházející do nového prostředí budou konfrontovány s rizikovými faktory, které mohou velmi silně negativně ovlivnit jejich začlenění. Přestože všichni dotazovaní velmi usilují o kvalitní přípravu na odchod z ústavní péče, nebude jejich situace lehká vzhledem k nepříznivé době pro mladé lidi a to i pro ty, kteří mají velkou podporu z vlastní rodiny.

Pomoc, která je respondentům nabízena, je hodnocena kladně, schází jim pouze samostatnost v rozhodování o informacích, které je zajímají, aby nedocházelo k opakování. Podle jejich většinového názoru by byla řešením redukce projektů a vybrání těch s užším zaměřením obsahu.

Výsledek šetření bych hodnotila jako povedený, neboť jsem se dotkla všech mnou naplánovaných oblastí vzdělávání, bydlení, zaměstnání, vztahů, rodiny, pomoci, potřeb a pocitů klientů. Respondenti velmi dobře spolupracovali a na otevřené otázky odpovídali uvolněně bez cizího vnucování tzv. „správných odpovědí“. Na úplný závěr bych ráda dodala, že *šetření*, které proběhlo v rámci DD Domino, *není možné zobecňovat*, neboť výsledky šetření v jiných dětských domovech mohou být zcela odlišné.

Závěr

V dnešních rodinných typech dětských domovů má většina dětí možnost přirozenější přípravy na další život po ukončení ústavní péče. I když děti vyrůstají na rodinných skupinách po 6 až 8 a vychovatelé nejsou zdaleka jen ženského pohlaví, nelze mluvit o rodině. Protože žije v ústavních zařízeních také mnoho dětí s různými vadami nebo s poruchami chování, je nutné vše přizpůsobovat individuálním potřebám těchto dětí a to již od samého příchodu do dětského domova až po jejich odchod. Samozřejmě i pro zdravé děti je období pobytu v dětských domovech těžké, neboť pobývají v prostředí nepřirozeném a jsou často vystaveny psychické deprivaci, sociální izolaci a z ní vyplývající sociální závislosti.

Téma šetření bylo vybráno záměrně s ohledem na to, že pracuji v dětské domově s dospělými jedinci a otázka jejich odchodů a s tím spojených okolností, jakými jsou příprava, studium nebo výběr povolání mi je blízká. Vidím, jak mládež v DD žije, jak se s nimi pracuje, čím procházejí, co jim je k dispozici, čeho skutečně využívají a zda jsou dostatečně informovány a tím připraveny na svůj odchod. Vlastní prožitek z blížícího odchodu si často nechávají pro sebe. A právě tato práce by mohla pomoci odhalit temná místa a přispět tam, kde se mnohdy o problémech neví.

Problém, kterým se zabývám i ve své práci, nastává při samotném odchodu dítěte z dětského domova. Tento problém vnímají jako výrazný jak děti, tak jejich vychovatelé. Činnosti v rámci DD připravující dítě na život venku jsou maximální, avšak jejich efekt je nejistý, přestože jsou jedinci vybaveni teoretickými znalostmi i některými praktickými dovednostmi. Velmi pozitivně vnímám fakt, že nikdo z dotazovaných neodejde bez ukončeného středního vzdělání a i v případě, že by nedokázali absolvovat nástavbové studium, zůstává jim řemeslo s výučním listem.

Ne všichni klienti jsou schopni správně využít všeho, co během ústavní péče získali. Ptáte se, co je důvodem? Klienti DD nemají jistotu trvalé podpory nejbližších a tak jsou ve větším procentu ohroženi rizikovými faktory oproti dětem s normálním rodinným zázemím.

Prospěšnou roli dále v této oblasti zaujímají neziskové organizace se svými projekty, které se zaměřují právě na pomoc v oblasti přípravy dětí, informují je, školí a směřují děti správnou cestou. Pozadu nezůstává ani samotný dětský domov, který poskytuje pro odcházející klienty nadstandardní službu formou doprovodu k odchodu a tím vytváří klientovi velkou oporu.

Cílem této práce bylo zjišťování připravenosti klientů z DD Domino v Plzni na odchod z ústavní péče, rizika neúspěchu začlenění se do společnosti, efektivita pomoci dětského domova, vnímání pobytu v DD a případně jiné obavy z budoucnosti.

Výsledkem je zjištění, že klienti našeho zařízení oporu pocítují, což mne osobně velmi potěšilo, a přestože svůj odchod vnímá každý z klientů odlišně od úlevy až po strach či stres, vždy jde o velké emoce. To je však normální pro většinu lidí před každou důležitou a radikální životní změnou.

Efektivita přípravy se ukáže až v budoucnosti a děti své pozitivní hodnocení přípravy budou moci obhájit v reálném životě. Jsem si jistá, že se jim to podaří a věřím, že i tato práce má význam pro ně samotné, neboť byli nuceni při našich rozhovorech odpovědět si nahlas i na nepříjemné otázky týkající se jejich budoucnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Česko. Zákon O soudnictví ve věcech mládeže. Praha: C.H.Beck, 2009. ISBN 978 -80 -77 -400 -090 -4

Fischer, S., Škoda, J. Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. Vyd.1. Praha: Grada, 2009. ISBN 978 -80 -247 -2781-3

Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J. Pedagogické ovlivňování volného času. Vyd. 2 Praha: Portál, 2011.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005, 49 - 55. ISBN 80 -7367 -040 -2

Kraus, B., Poláček V. Člověk-prostředí-výchova. Brno: Paido, 2001. ISBN 80 -7315 -004-2

Kronika dětského domova, archivní dokumentace DD DOMINO v Plzni

Langmeier, J., Matějček, Z. Psychická deprivace v dětství. Vyd. 3. Praha: Avicenum, 1974.

Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994. ISBN 80 -853 -282 -83 -6

Matějček, Z., Bubleová, V., Kovařík, J. Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace. Vyd. 1. Praha, 1993. ISBN 80 -85121 -89 -1

Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003.

Matoušek, O. Ústavní péče. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80 -85850 -76 -1

Monatová, L. Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska. Vyd. 1. Brno: Paido, 1996. ISBN 80 -85931 -60 -5

Pelikán, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978 -80 -246 -1916 -3

- Průcha, J. Přehled pedagogiky. Vyd. 3. Praha: Portál, 2009.
- Rážová, E. Ústavní sociální péče: komentář k právním předpisům. Vyd. 2. Praha: MPSV, 2000. ISBN 80 -85529 -76 -9
- REICHEL, Jiří. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 99 -106. Sociologie (Grada). ISBN 978 -80 -247-3006 -6
- Škoviera, A. Dilemata náhradní výchovy. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978 -80 -7367 -318 -5
- Švancar, Z., Buránková, J. Speciálně-pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy. Vyd. 1. Praha: SPN, 1988.
- Vágnerová, M. Vývojová psychologie-dětství a dospívání. Vyd. 2. UK Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978 -80 -246 -2153 -1
- Vocilka M., Pohunková, J. Speciálně pedagogická terminologie etopedická. Vyd. 1. Praha: SPN, 1985.
- Výroční zpráva DD Domino za rok 2012/2013. Dokument DD DOMINO.
- Zeman, P. Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální preference, 2009. ISBN 978 80 7338 -081 -6

INTERNETOVÉ ZDROJE

- <http://dddomino.webgarden.cz/>
- <http://www.dejmedetemsanci.cz/projekty>
- <http://www.plzensky-kraj.cz/>
- <http://www.sance.cz/>
- <http://www.spoludetem.cz/postav-se-na-vlastni-nohy>